

Kivonat

A Graphical Template Library (GTL) [2], egy olyan kísérleti generikus C++ sablon-könyvtár, ami a C++ Standard Template Library (STL) alapötletét próbálja átvinni a grafikus feladatok körébe. A GTL-t 1999-ben készítette el Kisteleki Róbert (ELTE programtervező matematikus hallgató) és Dr. Porkoláb Zoltán.

Eredetileg, a feladat, egy rajzoló program megvalósítása lett volna, amely a GTL-re támaszkodik és a GTL által nyújtott alakzatokat tudja kirajzolni és ezeken a GTL algoritmusait, műveleteit tudja végrehajtani. A program fejlesztése során, kizárólag a generikus programozás eszközeire kellett használni, az öröklődést és a virtuális függvények használatát teljesen mellőzve. A program elkészítése folyamán, komoly problémákba ütköztünk, melyeket a GTL, vagyis általánosan, a (szigorúan) generikus programozás korlátai okoztak. Így a feladat bővült, ezen problémák és korlátok feltárásával és annak a bizonyításával, hogy ezek a korlátok, az elvárt megszorítások (dinamikus polimorfizmus mellőzése) mellett nem kerülhetőek meg.

Végül adunk egy becslést arra, hogy mi lenne az kompromisszum az objektum orientált és a generikus programozás között, amely él mindkét paradigma eszközeivel és a legjobb eredményt nyújtva, azaz hogyan kellene enyhíteni a feltételeket, hogy egy kellően hatékony és elegáns megoldást kapjunk.

Tartalomjegyzék

1. A Generikus programozás kialakulása	3
1.1. Egy kézenfekvő megoldás – öröklődés	3
1.2. Az első generikus C++ könyvtár	4
2. Sablon mágia – Template Metaprogramming	5
2.1. Fordítás-idejű aritmetika	6
2.2. Típus aritmetika	8
3. GTL	9
3.1. Alkalmazás és algoritmusok implementációja	9
3.2. Előnyök	10
3.3. Hátrányok	10
4. Más könyvtárak	10
4.1. CGAL	10
4.2. Boost	10
5. Új lehetőségek	10

1. A Generikus programozás kialakulása

A C++ első kereskedelmi forgalomba hozatalakor, 1985-ban még nem támogatta a generikus programozást, mivel nem volt benne sablon mechanizmus. A sablonokat csak később építették be a nyelvbe, ezzel lehetővé téve a generikus programozás kialakulását.

1.1. Egy kézenfekvő megoldás – öröklődés

Ha az ember geometriai alakzatokat rajzoló és manipuláló programot akar írni, akkor azt objektum orientált megközelítés, vagyis az öröklődés jó választásnak tűnik. A tipikus példa, az öröklődés és az objektum orientált programozás szemléltetésére pontosan az ilyen rajzoló programok implementációja. Egy `Shape` bázis-osztályból indulunk ki és ebből származtatjuk a `Polygon`, `Circle` és hasonló osztályokat. A `Shape` osztályban deklaráljuk a virtuális `draw`, `move`, `rotate`, stb. metódusokat, majd a származtatott osztályokban definiáljuk őket. Egy `Shape*` típusú, azaz alakzatokra mutató mutatókat tároló tömbbe pakoljuk a rajzlap tartalmát, amit egy `DrawAll` függvénnyel rajzolnák ki, amely a tömb minden elemére meghívna a megfelelő alagzat virtuális `draw` metódusát. Ilyen megoldással erősen támaszkodunk az öröklődésre és a dinamikus polimorfizmusra.

A Java első kiadásai ezt a megközelítést alkalmazták a szabványos tárolók megvalósításához. Jávában minden típus az `Object` típusból származik, azaz Jávában „minden `Object`” [4]. Így kézenfekvő volt az a megoldás, hogy az `ArrayList`, a `List`, a `Set` és a `Map`-hez hasonló konténerek `Object` típusú elemeket (pontosabban referenciákat) tárolnak. Ennek egyértelmű hátránya volt, hogy a tárolók úgymond nem „tudtak” a tárolt elemek típusáról semmit, így nem igazán lehet a konténer méretének lekérdezésén és az elemek (`Object` típusú referenciájának) lekérdezésén kívül mást csinálni. Ez könnyen megoldható egy-egy új „típus-tudatos” osztály bevezetésével:

```
public class ShapeList {
    private List list = new ArrayList();
    public void add(Shape sh) { list.add(sh); }
    public Shape get(int index) {
        return (Shape)list.get(index); // konverzió
    }
    public int size() { return list.size(); }
}
```

Így már „típus-tudatos” a `Shape` listánk, de ezt minden típus konténer párra ezt végig kellene csinálni, és lényegében ugyan azt a kódot írnánk le,

csak például `ArrayList` helyett `Set` szerepelne. Ez egy elég unalmas monoton munka, amibe az ember gyorsan belefárad és hibázik, viszont nagyon úgy tűnik, hogy egy számítógép könnyen el tudná végezni ezt a feladatot. És még nem is említettük meg a futás idejű pazarlást ami a `get()` hívásakor végrehajtott dinamikus típuskonverzió eredményez és az alakzatok virtuális függvény hívásainak költségét.

A C++ támogatja a típusos tömböket, így C++-ban nem lenne szükség a `ShapeList` osztályra, elég lenne egy `Shape* shapes[]`; változó. Gyorsan belátnánk, hogy az alakzatokat, tömbben tárolni, ami egy összefüggő tárterület a memóriában, nem lesz hosszútávon túl szerencsés megoldás. Az új alakzatok hozzáadásával szükség lesz a tömb dinamikus bővítésére, vagyis jobb lenne ha egy könnyen és hatékonyan bővíthető listában tárolnánk az alakzatokat. Viszont szigorúan a C++ nyelvben, nincs beleépítve a láncolt lista, így azt vagy magunk implementáljuk, vagy egy előre megírt könyvtár segítségével fordulunk. Sajnos a második út a C++-ban, a sablonok bevezetése előtt nem igazán volt járható, vagyis, visszatértünk az előző `ShapeList` problémához, ugyanis nagy valószínűséggel a lista elemeit `void*` típusal deklarálták a könyvtár írói, hogy tetszőleges típusú elemet tudjon tárolni és újra nem tud a lista semmit a tárolt elem típusáról. Tehát akár melyik utat választjuk, akár saját lista implementációt, akár egy előre megírt `void*`-okat tároló listát választunk, nem kerülhetjük ki a lista típusossá tételéhez szükséges extra programozás, ami egyúttal hibaforrás is. Legalábbis ez volt a helyzet a sablonok bevezetése előtt.

1.2. Az első generikus C++ könyvtár

A konténereket és a rajtuk végrehajtandó algoritmusokat C++-ban nagyon elegáns módon oldották meg, osztály-sablonok és függvények-sablonok segítségével. A C++ STL könyvtárában (Standard Template Library, ami ma már része a C++ szabványnak), a konténerek (`vector`, `list`, `set` stb.) mind osztály-sablonok, melyeket a tárolandó elemek típusával paraméterezzünk. Ezek mellé, az STL még a megfelelő algoritmusokat is biztosítja, mint például a `for_each`, a `sort` vagy a `find`. Az algoritmusok függvény sablonként vannak implementálva, és iterátorokon keresztül „kommunikálnak” a konténerekkel. Ez volt az első, és sokáig az egyetlen, hasznos generikus könyvtár implementáció.

Az STL megközelítésének számos előnye van az `Object`eket tároló konténerekkel szemben:

- **Típus biztonságos:** A fordító mindent elvégez helyettünk. Fordítási időben példányosítja a osztály-sablonokat és függvény-sablonokat, és

a megfelelő típus ellenőrzéseket is elvégzi. Tehát a hibalehetőségeket drasztikusan lecsökkenti.

- **Hatékony:** Elkerüli a fölösleges, futás-idejű, dinamikus típus konverziókat. A sablonok segítségével a fordító mindent a fordítási-időben kiszámol, leellenőriz és behelyettesít – minden a fordításkor eldől semmit sem hagy futás-időre.
- **Egyszerűbb bővíteni és programozni:** akár új algoritmusokkal, akár új konténerekkel egyszerűen bővíthetjük a könyvtárat, csak a megfelelő iterátorokat kell implementálni.

Az utóbbiból az is adódik, hogy ha van m típusunk és n műveletünk, akkor az objektum orientál hozzáállással ellentétben, ahol minden típus minden (virtuális) metódusát, azaz $O(n * m)$ függvényt kell implementálni, generikus programozással viszont elég $O(n + m)$, vagyis külön-külön implementálnunk kell a típusokat (és iterátoraikat) és külön az algoritmusokat, egymástól teljesen függetlenül.

Ezek az előnyöket, az STL oly módon képes megvalósítani, hogy egyáltalán nem megy a programozó rovására, vagyis nem kell bonyolultabb kódot írni, sőt, kevesebb kódot kell írni, ami kevesebb hibával jár. A C++ sablonok, fordításkor manipulálják a kódot, és egy csomó rutin munkát elvégeznek a programozó helyett. Ebben az esetben, ahelyett, hogy mi írjuk meg külön-külön az `IntVector`-t és a `FloatVectort`, a sablonok ezt automatikusan megteszik helyettünk, ugyanis lényegében ugyan azt a kódot kell megírni, csak más típussal.

Az STL megalkotásával le lettek fektetve a generikus programozás alapjai a C++-ban.

2. Sablon mágia – Template Metaprogramming

Ilyen sok problémát megoldani, ilyen hatékonyan szinte mágiának tűnhet. Sokáig annak is tűnt és ez arra ösztönzött pár C++ programozót, hogy kicsit jobban megvizsgálják a sablonok által nyújtott lehetőségeket. Így történt, hogy 1994-ben Erwin Unruh bemutatta a C++ szabvány bizottság előtt az első sablon-metaprogramot, amely, igaz nem fordult le, de viszont a hibaüzenetek prímszámok voltak. Felismervén a C++-ba beágyazott sablon-mechanizmus, mint (fordítás idejű) nyelv Turing-teljességét, megfogant a C++ sablon-metaprogramozás (template metaprogramming) fogalma [3].

A sablonok, pontosabban a sablon-metaprogramozás, a funkcionális nyelvekhez hasonló módon működik. A részben specializált sablonok, függvény hívásnak felelnek meg és a teljes specializációk pedig termék, vagyis konstansok.

2.1. Fordítás-idejű aritmetika

Ezt nagyon jól szemlélteti a következő példa[9]:

```
// factorial.cpp
#include <iostream>

template <unsigned long N> struct Factorial
{ enum { value = N * Factorial<N-1>::value }; };

template <> struct Factorial<1>
{ enum { value = 1 }; };

// example use
int main()
{
    const int fact15 = Factorial<15>::value;
    std::cout << fact15 << endl;
    return 0;
}
```

Mi is fog történni amikor a fordító lefordítja a programunkat? A `fact15` egy $N = 15$ -vel példányosított osztály-sablon, amelynek a `value` tagja egyenlő a `Factorial<N-1>::value`-vel, azaz a példányosítás „rekurzívan” történik, egész addig amíg a `Factorial<1>`-nél nem terminál. Nagyon fontos észrevenni, hogy ez mind fordítás időben történik, és futás időben a `fact15` változó, már a 1307674368000 literált kapja értékül. Vagyis nem írhatjuk a következőt:

```
int main()
{
    int fact; std::cin >> in;
    fact = Factorial<in>::value; \\ error: sablon nem
                                \\ példányosítható változóval

    std::cout << fact << endl;
    return 0;
}
```

ugyan is a fordító program nem találhatja ki, milyen számot fog a felhasználó bevenni.

Természetesen jogos az észrevétel, hogy minek írjunk egy furcsa, eleve nehezen érthető és talán félrevezető **Factorial** sablon-metaprogramot ha egy egyszerű kalkulátor programmal, vagy akár papíron is kiszámolhatjuk, hogy $15! = 1307674368000$. Így a következő program, ugyan azt tudja, csak sablon meta-programozás nélkül:

```
int main()
{
    int fact = 1307674368000; // = Factorial<15>::value helyett
    std::cout << fact << endl;
    return 0;
}
```

Hogy ezt a kérdést megvizsgáljunk, vegyünk talán egy másik gyakorlatiasabb példát példát, ugyanis a faktoriális csak egy iskolapélda a rekurzív függvény hívás lehetőségének bemutatására sablon meta-programozásban. A következő meta-program egy bináris alakban megadott szám értékét számolja ki:

```
template <unsigned long N>
struct binary
{
    static unsigned const value
        = binary<N/10>::value << 1 // prepend higher bits
        | N%10; // to lowest bit
};

template <> // specialization
struct binary<0> // terminates recursion
{
    static unsigned const value = 0;
};
```

Ezt a metaprogramot használva, a következő program a 42-es számot fogja kiírni:

```
int main()
{
    std::cout << binary<101010>::value;
    return 0;
}
```

Talán ez a példa jobban szemlélteti a sablon meta-programozás lehetőségeit, ugyanis a `binary` segítségével, nem kell kézzel, vagy futás-időben számolgatni a bináris konstansokat, amire, ha például hardver közeli programot írunk, akkor lehet, hogy nem csak egyszer lesz szükségünk. Így nem is csak egy csomó számolást spóroltunk meg magunknak, hanem egy csomó hibát is kiszűrtünk. Ez lényegében a C++ kiterjesztésének is tekinthető, ugyanis a nyelv már támogatta a hexadecimális és az oktális literálokat, most már a bináris literálokat is támogatja. Tehát

```
( 42 == 052 &&
  052== 2A &&
  2A == binary<101010>::value ) ; // true!
```

2.2. Típus aritmetika

Az elképzelhető, hogy a `binary` meta-programnak hasznát vehetjük valódi (pl. hardver közeli) programoknál, de azért a `Factorial` talán kicsit erőltetett „iskola” példa, ugyanis faktoriális és más numerikus aritmetikát valószínűbb, hogy futás-időben akarunk számolni. Viszont a sablon meta-programozás igazi ereje a típus aritmetikában rejlik.

Ez előző két példánál, `unsigned long` típusú paraméterrel kellett példányosítani a sablonokat, de jól tudjuk, hogy egy tetszőleges `T` típust is adhatunk át sablonoknak. A meghatározott típusú konstansokat és típus paramétereket, vagyis azokat a fogalmakat amit átadhatunk egy sablonnak *meta-adatnak* nevezzük.

A típus számolgatásokra egy szemléletes példa található D. Abrahams és A. Gurkovoy könyvében [3], ahol a sablon meta-programozással modellezik a fizikai mértékegységek kompatibilitását és olyan programozást tesznek lehetővé, hogy például egy hosszt és időt ábrázoló változó hányadosát csak egy sebességet ábrázoló változónak adhatunk értékül. Az említett példa a következő kódot teszi lehetővé:

```
quantity<float,length> l( 1.0f );
quantity<float,mass> m( 2.0f );

m = 1; // fordítás idejű hiba
l = l + quantity<float,length>( 3.4f ); // ok

quantity<float,acceleration> a(9.8f);
quantity<float,force> f;

f = m * a; // ok: erő = tömeg*táv/idő^2
```



```
quantity<float,mass> m2 = f/a; // m2=a/f nem fordulna le
```

Természetesen a `m = 1`; jellegű szűrést nem túl nagy ördögösség észrevenni egy fordítónak. Az Ada programozási nyelvben, `type` paranccsal deklarált `mass` és `length` típusú változók, explicit konverzió nélkül, nem adhatók értékül egymásnak. Az igazi nehézség abban rejlik, hogy a fordító, meg tudja azt állapítani, hogy ha a tömeg (kg) típusú `m` változót szorzunk a gyorsulással (m/s^2) típusú `a` változóval, akkor erőt ($kg \cdot m/s^2$) kapunk, vagy hogy erőt ($kg \cdot m/s^2$) osztva gyorsulással (m/s^2) akkor tömeget (kg) kapunk. Tehát a megfelelő meta-programozással, az utolsó sort biztos, hogy nem fogjuk elrontani, vagyis ha elrontjuk és `m2=f/a` helyett `m2=a/f`-et írunk, jelez a fordító és a programunk nem fordul le. Az Ada csak annyit tud, hogy jelez, hogy a tömeg és a gyorsulás nem ugyan az, a mi meta-programunk meg azt is tudja, hogy mikor melyik két típus alkot egy harmadikat.

Egy ilyen meta-programot összehozni nem kis feladat, tehát nem biztos, hogy megéri, viszont a Boost [5] Template Metaprogramming könyvtárai (Boost *MPL Library* [6], Boost `static_assert` [8] és Boost *TypeTraits* [7]) segítségünkre lehetnek. A Boost egy csomó segéd metaprogramot, metafüggvényt, metafüggvény osztályt, magasabb-rendű metafüggvényt stb. a rendelkezésünkre bocsájt, melyek nagyságrendekkel egyszerűbbé teszik a meta-programozást. Sőt, a Boost MPL sokkal általánosabb és programozási szempontból sokkal hasznosabb eszközöket nyújt, mint az előző, fizikai mértékegységeket összeegyeztető példánk, de a Boost-ról és a könyvtáiról részletesebben majd később.

3. GTL

Sokáig az STL volt az egyetlen a gyakorlatban hatékonyan alkalmazható generikus könyvtár. Az STL bemutatta a generikus programozás lehetőségeinek és erejének egy részét, de mivel nem volt más példa és összehasonlítási alap, nem igazán tapasztalhattuk meg a generikus programozás teljes erejét és korlátait sem. Többek között, ez volt az egyik oka a GTL kidolgozásának.

A GTL az STL mintájára írták, viszont most a konténereket alakzatok (`poly`, `regpoly`, `circle`) helyettesítik, algoritmusokat pedig transzformációs műveletek (`move`, `rotate`, `mirror`).

3.1. Alkalmazás és algoritmusok implementációja

Az két dimenziós alakzatokat a csúcsaikkal tudjuk leírni. A csúcsok pontok a síkban vagyis két dimenziós vektoroknak is felfoghatjuk őket. A GTL a

csúcsokat `vect<T>` típusú osztály-sablonokkal írja le, ahol a `T` egy `double`-val kompatibilis típus.

3.2. Előnyök

3.3. Hátrányok

4. Más könyvtárak

4.1. CGAL

4.2. Boost

5. Új lehetőségek

Hivatkozások

- [1] Bjarne Stroustrup: *A C++ programozási nyelv*, Kiskapu, 2001, [1305], ISBN 963 9301 17 5 ö
- [2] Zoltán Porkoláb, Róbert Kisteleki: *Alternative Generic Libraries*, ICAI'99 4th International Conference on Applied Informatics, Ed: Emőd Kovács et al., Eger-Noszvaj, 1999, [79-86]
- [3] David Abrahams, Aleksey Gurtovoy: *C++ Template Metaprogramming - Concepts, Tools, and Techniques from Boost and Beyond*, Addison Wesley Professional, 2004, ISBN 0-321-22725-5
- [4] Bruce Eckel, *Thinking in Java (3rd Edition)*, Prentice Hall PTR, 2002, [1119], ISBN-10: 0131002872
- [5] *Boost C++ Libraries*
<http://www.boost.org/libs/libraries.htm>
2007. május 30.
- [6] *The Boost MPL Library*
<http://www.boost.org/libs/mpl/doc/index.html>
2007. május 30.
- [7] *Boost.TypeTraits*
http://www.boost.org/doc/html/boost_typetraits.html
2007. május 30.
- [8] *Boost.StaticAssert*
http://www.boost.org/doc/html/boost_staticassert.html
2007. május 30.
- [9] Dr. Zoltán Porkoláb: Advanced C++ Lessons
http://aszt.inf.elte.hu/~gsd/halado_cpp/
2007. május 30.